

LÄKAREN 9, VÄSTERVIK

Bedömning av påverkan på riksintresset inför ny detaljplan för Västerviks sjukhusområde

Läkaren 9, Västerviks stad och kommun, Kalmar län, Småland
Byggnadsantikvarisk rapport 2024

Författare	Bebyggelseantikvarier Ellen Ronsten och Liselotte Jumme
Foto	Atrio arkitekter Kalmar AB, om inte annat anges.
Granskad av	Bebyggelseantikvarie Liselotte Jumme
Layout	Stefan Siverud
Diarienummer	Kalmar läns museum: 30-201-2022
Utgivare	Kalmar läns museum
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-1417-10 från Lantmäteriverket.
Utförd av	Kalmar läns museum, Bebyggelseenheten
Kontaktperson	Liselotte Jumme
Beställare	Region Kalmar län
Kontaktperson	Susanna Köhlin
Visualiseringsbilder	Atrio Arkitekter Kalmar AB, Anna-Mi Karlsudd, Sebastian Andersson och Daniel Gustavsson.
Versionsdatering	2024-05-31

Kalmar läns museums bebyggelseenhet

Kalmar läns museums bebyggelseenhet består av en grupp bebyggelseantikvarier och historiker med lång och bred erfarenhet inom kulturmiljöområdet. Medarbetarna utför bland annat kulturhistoriska kunskaps- och planeringsunderlag samt medverkar som antikvarier i restaureringsprojekt. Flera medarbetare är certifierade som sakkunniga avseende kulturvården enligt plan- och bygglagen.

Kalmar läns museum kan även erbjuda expertis inom exempelvis land- och marinarkeologi, konservering och kulturmiljöpedagogik.

www.kalmarlansmuseum.se

Läkaren 9, Västervik

Bedömning av påverkan på riksintresset inför ny detaljplan för Västerviks sjukhusområde

Läkaren 9, Västerviks stad och kommun, Kalmar län, Småland
Byggnadsantikvarisk rapport 2024

Innehåll

1. Inledning	4
2. Riksintresset Västervik (H90), innebörd och bakgrund	6
3. Bedömning av sjukhusområdet	9
4. Kumulativa effekter	29
5. Skadeförebyggande åtgärder	37
6. Källförteckning	44

1. Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Region Kalmar län har för avsikt att ta fram en ny detaljplan för kvarteret Läkaren 9, Västerviks sjukhusområde. Detaljplanen ska möjliggöra modern sjukhusvård för flera decennier framöver. Västerviks sjukhusområde ligger i direkt anslutning till riksintresse för kulturmiljövården Västervik (H90), men utanför gränsen, och projektet innebär en risk för negativa konsekvenser för en särskilt värdefull kulturmiljö av nationellt intresse (miljöbalken). År 2022 tog Kalmar läns museum, tillsammans med Atrio Arkitekter Kalmar AB, fram en volymstudie för att bedöma vilken påverkan det nya sjukhusområdet kommer få på kulturmiljön om alla de intentioner som detaljplanen medger genomförs. Förutom att avgöra hur riksintresset påverkades vägdes även påverkan på stadsmiljön/stadsbilden in, utifrån de värden som pekats ut i Västerviks kommuns kulturmiljöprogram (plan-och bygglagen (PBL) 8 kap 13 §, 2 kap 6 §).

Efter att detaljplanen varit ute på samråd lämnade Länsstyrelsen Kalmar län synpunkter på volymstudien i sitt samrådsyttrande, där man ansåg att det är svårt att utkristallisera vad som motsvarar en påtaglig skada på riksintresset.

Föreliggande analys med bedömning ska klargöra hur den föreslagna detaljplanens intentioner påverkar riksintresset för kulturmiljövården Västervik (H90) och om det finns risk för en påtaglig skada. I bedömningen analyseras även kumulativa effekter, det vill säga vilken påverkan som andra utförda och planerade planärenden inom och i anslutning till riksintresset kan ha på riksintresset och om detta i sin tur kan bidra till ökad risk för påtaglig skada. Slutligen förs resonemang kring hur eventuella negativa konsekvenser på riksintresset kan minskas.

Arbetet har utförts av Kalmar läns museum genom bebyggelseantikvarie Ellen Ronsten, med bebyggelseantikvarie Liselotte Jumme som stöd. Båda antikvarierna är certifierade som sakkunniga avseende kulturvården enligt PBL.

1.2 Befintliga underlag

I bedömningen har tidigare framtagna dokument studerats och använts som utgångspunkt. Av stor vikt har volymstudien från 2022 samt den av Länsstyrelsen upprättade riksintressebeskrivningen (Beslut RAÅ 1997-08-18, uppdaterad 2018-05-31) varit. Även det underlag till riksintressen för kulturmiljövården för Västerviks kommun (2015-11-17), som togs fram av Länsstyrelsen Kalmar län, har studerats noga avseende Västervik (H90).

Förutom ovan nämnda dokument har även följande underlag använts i bedömningen:

- Plankarta Läkaren 9 och 11 (samrådshandling 2022)
- Plan- och genomförandebeskrivning detaljplan för kv Läkaren 9 med flera, Västerviks sjukhus (samrådshandling 2022)
- Plankarta med planbestämmelser (granskningshandling, 2024)
- Sjukhusområdet i Västervik – bebyggelsehistorisk utredning (2022)
- Länsstyrelsens samrådsyttrande (2023)
- Miljökonsekvensbeskrivning – utredning inför ny detaljplan kv Läkaren 9, 11 med flera (2022)

1.3 Avgränsning

Fokus på bedömningen är de vyer som studerades i volymstudien som togs fram 2022. Flertalet av vyerna valdes ut i förhållande till uttrycken för riksintressets kärnvården. De vyer som visade sig ha måttliga, stora eller mycket stora konsekvenser för riksintressets uttryck är de vyer som analyseras utifrån risken för påtaglig skada. Utgångspunkten är ett helt genomförande av den planerade detaljplanen (etapp 10), men om en negativ påverkan bedöms uppstå redan under tidigare etapper har detta nämnts i bedömningen. De vyer som valt ut ur volymstudien med dess numrering, och som har en påverkan på riksintresset, är följande:

1. Vy från Blockholmshålet.
2. Vy från Kulbacken.
3. Vy från Slottsholmen.
10. Vy från Korsningen Allén/Storgatan/Folkparksvägen mot sjukhuset.
11. Vy från Båtsmansstugorna mot väster.
12. Vy från järnvägsstationen mot sjukhuset.

Vy 10 har justerats något, så att denna visar Storgatans sträckning in i riksintresset från väster.

I arbetet analyseras även om summan av flera liknande förändringar utgör en risk för påtaglig skada – kumulativ skada. För att bedöma detta har genomförda och pågående planer inom, och i anslutning till, riksintresset Västervik H90 undersökts.

1.4 Metod

Använd metod för bedömning av detaljplaneförslagets påverkan på riksintressets värden och egenskaper grundar sig i Riksantikvarieämbetets handbok för Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken, 2014-06-23.

Bedömningen är gjord utifrån:

- De utvalda vyerna (Volymstudien, 2022)
- Detaljplaneförslaget (samrådshandling, 2022)
- Planbestämmelser (granskningshandling, 2024)
- Motiv och uttryck för riksintresse Västervik H90

Sjukhusområdet markerat med pil. Foto: Västerviks kommun.

2. Riksintresset Västervik (H90), innebörd och bakgrund

Det aktuella området för detaljplaneförslaget ligger precis utanför riksintresset för kulturmiljövården (miljöbalken 3 kap.) Västervik (H90).

2.1 Motivering för riksintresset

Trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet och med Stegeholms slottsruin från mitten av 1300-talet, som tillsammans med en småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet och en stadsplan från 1670-talet visar stadens utveckling och långvariga betydelse som staden haft som hamn och handelsplats.

2.2 Uttryck för riksintresset

Slottsholmen med ruinen efter Stegeholms slott och dess visuella samband med Västerviks stads äldsta medeltida delar.

S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.

Stadens rätvinkliga gatunät som till stor del är utförd enligt stadsplanen från 1670-talet.

Den medeltida hamnen vid Fiskartorget och den Yttre hamnen från 1600-talet samt inloppet till staden.

Sjötomter av medeltida slag med bebyggelse ända ner till vattnet, Norénska handelsgården och sammanbyggda loftbodas från slutet av 1700-talet.

Bibehållen kvartersindelning sedan tidigt 1700-tal med små tomter i stadens nordvästra och sydöstra del samt större tomter i centrum kring Stora Torget.

Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.

Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del.

Stadens kommersiella centrum kring Stora Torget med varuhus och bankpalats från början av 1900-talet, ofta 2–4 våningar höga i sten och med putsade fasader.

2.3 Motiv av särskild relevans i detta fall

- Trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet
- Småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet

2.4 Uttryck som riskerar att påverkas av den föreslagna detaljplanen

- S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.
- Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.
- Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del.
- Stadens kommersiella centrum kring Stora Torget med varuhus och bankpalats från början av 1900-talet, ofta 2–4 våningar höga i sten och med putsade fasader.

2.5 Bakgrund gällande motiv och uttryck för riksintresseområde Västervik (H90)

Före 2015 var riksintresseområdet betydligt större än idag. Gränsen låg som en ring runt stora delar av centrala staden och även stora delar av Norrlandet. Då ingick även Västerviks sjukhusområde inom riksintressets gräns. Ny gräns för ett mindre område drogs upp 2015 i syfte att tydliggöra det verkligt riksintressanta. Efter denna ändring ingår bara de äldsta delarna av staden i riksintresset.

En ändring 2015 var också att begreppet ”stadens siluett” ströks ur riksintressebeskrivningen. Detta innebär inte att stadens siluett, eller om man väljer att kalla det stadsbilden, är ointressant när man tittar på hur en förändring påverkar riksintresset. Stadsbilden har betydelse för bärande element i såväl motiv som uttryck till riksintresset, så som ”trä- och småstad präglad av sin nära och

visuella kontakt med vattnet” samt ”småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet” ur motivtexten och ”trästädsbebyggelse från 1700–1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga” i uttrycket.

I Riksantikvarieämbetets beslutshandling till reviderat riksintresse, daterad 2015-06-23, konkluderar myndigheten med följande mening som också stödjer ovan resonemang:

”De stadskvarter som tillkommit som en följd av Västerviks ursprungliga betydelse som hamn- och handelsstad samt hur detta idag präglar stadsbilden utgör det centrala i riksintresset.”

2.5.1 Analys av berörda uttryck

Nedan följer den analys som Kalmar läns museum gjort av de berörda uttryckens innebörd, d.v.s. hur dessa uttryck manifesterar sig fysiskt inom riksintresset och vad värdet i uttrycket är i förhållande till riksintressets motiv. Tolkningarna har gjorts utifrån den beskrivning av kulturmiljön som hör till riksintresset Västervik H90 och som finns i det underlag till riksintressen för kulturmiljövården för Västerviks kommun, som togs fram av Länsstyrelsen Kalmar län och antogs av Riksantikvarieämbetet 2015-06-23 och 2015-11-17.

- *S:ta Gertruds medeltida kyrka med kringliggande miljö.* S:ta Gertruds kyrka började byggas strax efter att Västervik blev stad 1433 och är idag den som är mest påtagliga av de få kvarvarande medeltida lämningar i staden. Det var troligen kring kyrkan som den första bebyggelsen i staden växte upp. Kyrkans bevarande sedan medeltiden kan knytas till motivet att staden haft en långvarig betydelse som hamn och handelsplats. Uttrycket är känsligt mot nya tillägg på kyrkotomten samt i den kringliggande miljön. S:ta Gertruds kyrka är också tydligt framträdande i stadsbilden, med sitt uppstickande kyrktorn, vilket gör uttrycket känsligt mot tillägg som konkurrerar med detta.

- *Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade.*

En lokal byggnadsordning tillkom på 1830-talet som reglerade hur stadens bebyggelse skulle se ut. Trähus fick inte uppföras högre än i två våningar. Uthus och magasin skulle placeras vid gränder och utmed tomtgränserna skulle det finnas staket. Hus och plank skulle målas med ljusa färger eller rödmålas. Taken skulle täckas med tegel, skiffer eller plåt. Denna byggnadsordnings föreskrifter är ännu i hög grad tydliga i stadens bebyggelse, i synnerhet på husen med träpanel eller puts. Uttrycket kan knytas till motivet "trä- och småstad" med en "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet". Uttrycket är känsligt mot nya tillägg som dominerar över den låga trähusbebyggelsen, både avseende storlek och utformning.

- *Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del.*

I stadens östra del finns en del av 1600-talets små tomter kvar i dagens stadsplan, även om tomtsammanslagningar förekommer. På många av dessa små tomter finns den småskaliga trähusbebyggelsen kvar, något som är utmärkande för Västervik. I denna del av staden bodde även de båtsmän som staden var skyldig att hålla. På 1740-talet lät staden bygga små båtsmansstugor i en våning och med gaveln mot gränden. Uttrycket kan knytas till motivet "trä- och småstad" med en "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet". Uttrycket är känsligt mot nya tillägg som dominerar över de små, låga stugorna samt tillägg eller ändringar som påverkar 1600-talets små tomter.

- *Stadens kommersiella centrum kring Stora Torget med varuhus och bankpalats från början av 1900-talet, ofta 2-4 våningar höga i sten och med putsade fasader.*

I kvarteren närmast kring Stora Torget utvecklades stadens kommersiella centrum. Utmärkande för bebyggelsen här är de flera stora handelsborgar, varuhus och banker som till exempel är gamla Sparbanken och Enanderska huset vid Stora Torget, vilket är ett gammalt varuhus i jugendstil. Uttrycket kan därmed kopplas till motivet stadens utveckling och långvariga betydelse som staden haft som hamn och handelsplats. Uttrycket är känsligt mot nya tillägg som kraftigt avviker avseende storlek och utformning. Uttrycket är också känsligt för tillägg och ändringar som påverkar dess funktion som kommersiellt centrum.

2.6 Även åtgärder utanför ett riksintresseområde kan påtagligt skada

I RAÄ:s handbok rörande kulturmiljövårdens riksintressen finns följande relevanta information om områden som ligger utanför gränsen för ett riksintresse (sida 58), och att förändringar även inom ett sådant område kan innebära påtaglig skada.

"Avgörande för om en exploateringsåtgärd innebär påtaglig skada på ett riksintresse är inte om åtgärden vidtas inom det avgränsade riksintresseområdet utan åtgärdens påverkan på de värden som ligger till grund för riksintresseutpekandet. Exploateringsåtgärder utanför det utpekade riksintresset kan påverka förståelsen och läsbarheten av riksintressets värden och innebära en påtaglig skada. Förarbeten till hushållningsbestämelsen uttrycker tydligt att även åtgärder utanför den geografiska avgränsningen kan påtagligt skada ett riksintresse. Åtgärder som visuellt dominerar landskapet eller ändrar kulturlandskapets karaktär kan ha en betydande påverkan på en riksintressant kulturmiljö även då åtgärden genomförs utanför området."

2.7 Det berörda områdets känslighet inför förändring

I RAÄ:s tidigare nämnda handbok för hantering av riksintressen tydliggörs att landskapets läsbarhet är en väsentlig bedömningsgrund vid analyser av förändringars påverkan. Det handlar om möjligheten till förståelse och upplevelse av det riksintressanta sammanhanget. Det konstateras också att olika typer av riksintressen är känsliga för olika typer av förändringar.

Riksintresset Västervik (H90) har analyserats i flera tidigare arbeten, som tidigare nämnts och finns upptagna i källförteckningen. Här har utifrån handboken och staden Västervik konstaterats att följande är relevant:

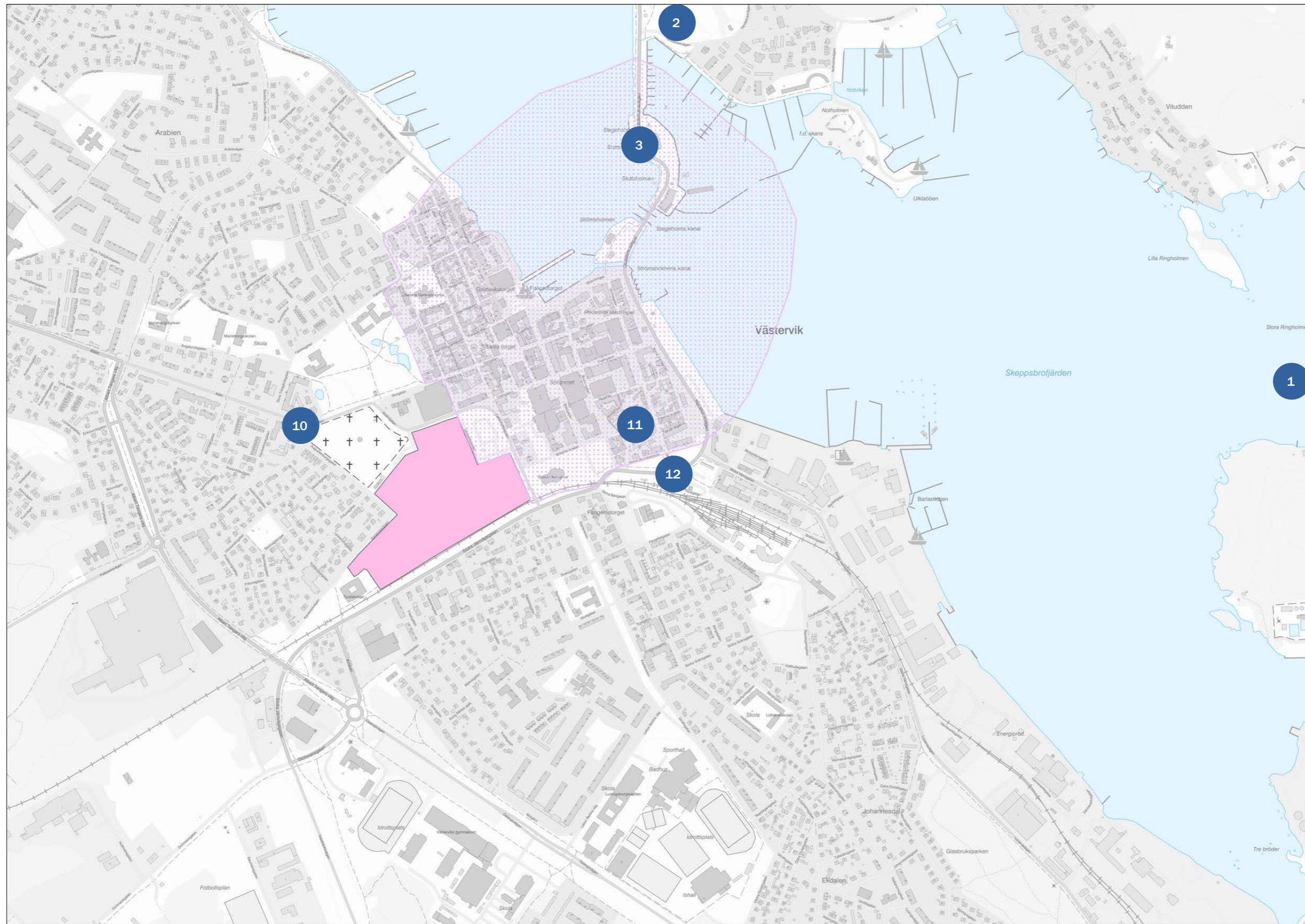
"Riksintressen där uttrycken återspeglar olika tiders kontinuerliga nyttjande av en viss plats kan vara känsliga för tillägg som förändrar eller bryter mot platsens specifika förutsättningar och egenskaper"

Samt att:

"Riksintressen där landskapet är präglat av och värdena är knutna till utvecklingen av en viss verksamhet eller aktivitet över tid, kan vara känsliga för tillägg som saknar samband med verksamheten eller aktiviteten"

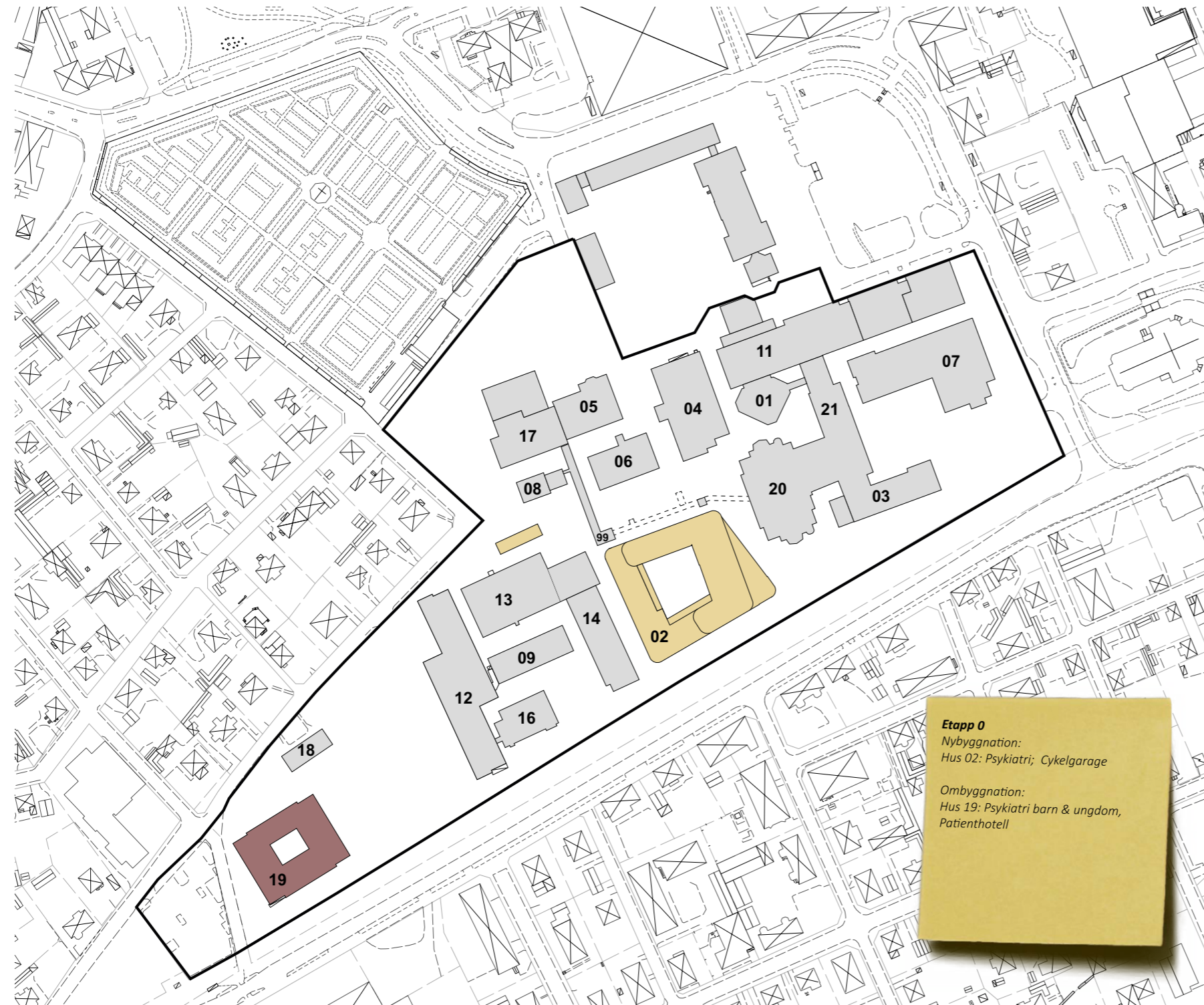
Man ska också ha i åtanke den kumulativa effekten av flera förändringar som, var för sig i liten grad, påverkar negativt. I handboken påtalas följande

"Att ett riksintresse är påverkat av sentida förändringar och moderna inslag behöver inte innebära att miljön redan är skadad, att den är mindre känslig för ytterligare förändringar av samma slag eller att den tål alla typer av tillägg. I de fall då tidigare förändringar har inverkat negativt på miljöns kapacitet att särskilt väl återspegla ett riksintressant kulturhistoriskt sammanhang bör dock dessa förändringar beaktas i bedömningen av påtaglig skada. Summan av tidigare skada och tillkommande skada kan tillsammans innebära att riksintresset påtagligt skadas (kumulativ skada)".

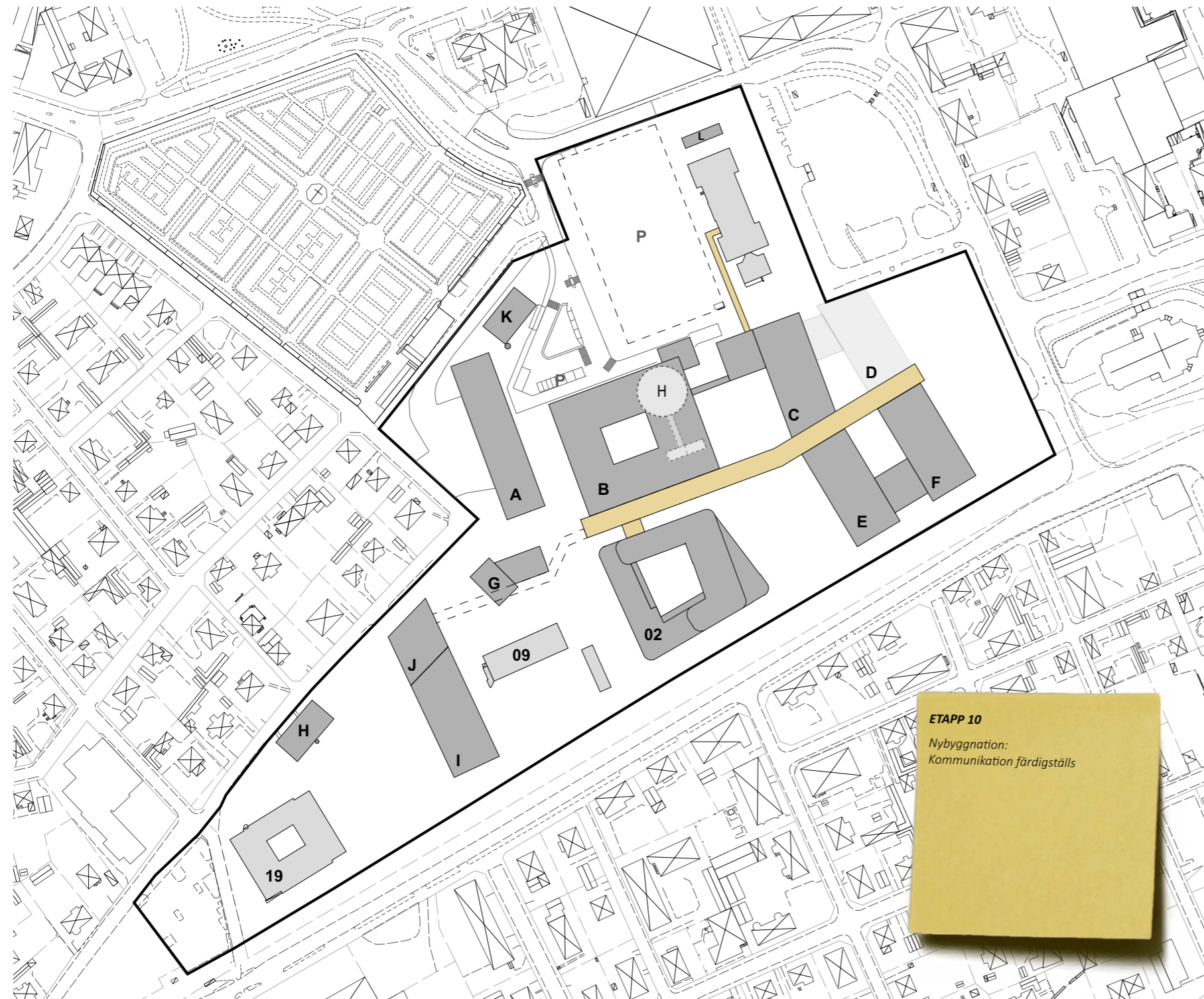

Detailplaneområde (rosa) med riksintresset för kulturmiljövården (skrafferat). Vyerna markerade med blåa prickar.

3. Bedömning av sjukhusområdet

Nedan följer en bedömning av de utvalda vyernas påverkan på uttrycken för riksintresset Västervik H90. Utgångspunkten vid bedömning är ett helt genomförande av den planerade detaljplanen (etapp 10), men om en negativ påverkan uppstått redan under tidigare etapper har detta nämnts i bedömningen.

VERKSAMHETER

- A** Stödfunktioner så som drift, produktionskök, godsmottagning, läkemedelsförsörjning m.m.
- B** Teknikintensiv sjukvård
- C, E, F** Vårdavdelningar & mottagningar
- D** Möjlig expansion
- G** Bårhus
- H, K, L** Reservteknik
- I, J** Mottagningar, habilitering, rehab m.m.

FÖRKLARINGAR

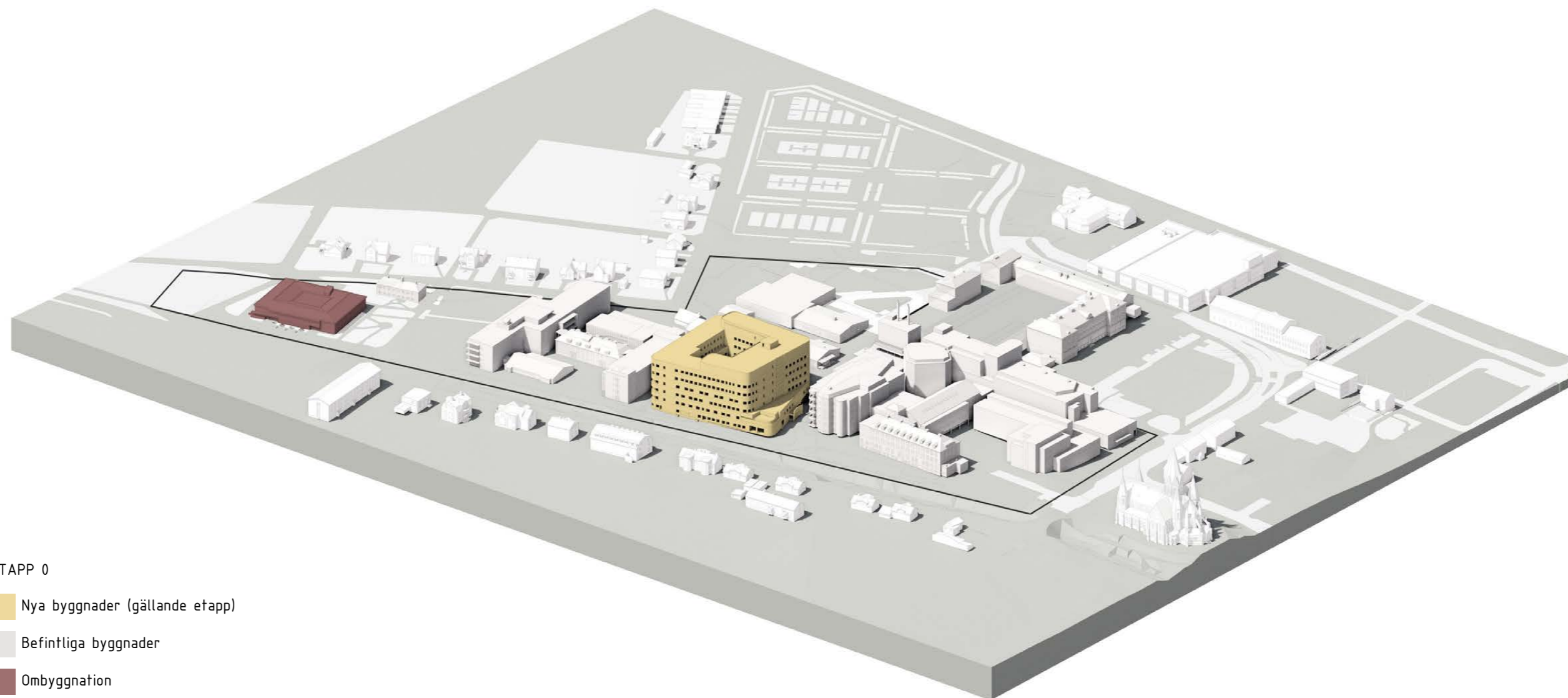
- Nya byggnader (gällande etapp)
- Nya byggnader (tidigare etapper)
- Befintliga byggnader
- Ombyggnation
- Byggnader som rivs
- Möjlig expansion

PLAN, ANTAL

Ovan mark inklusive teknikplan

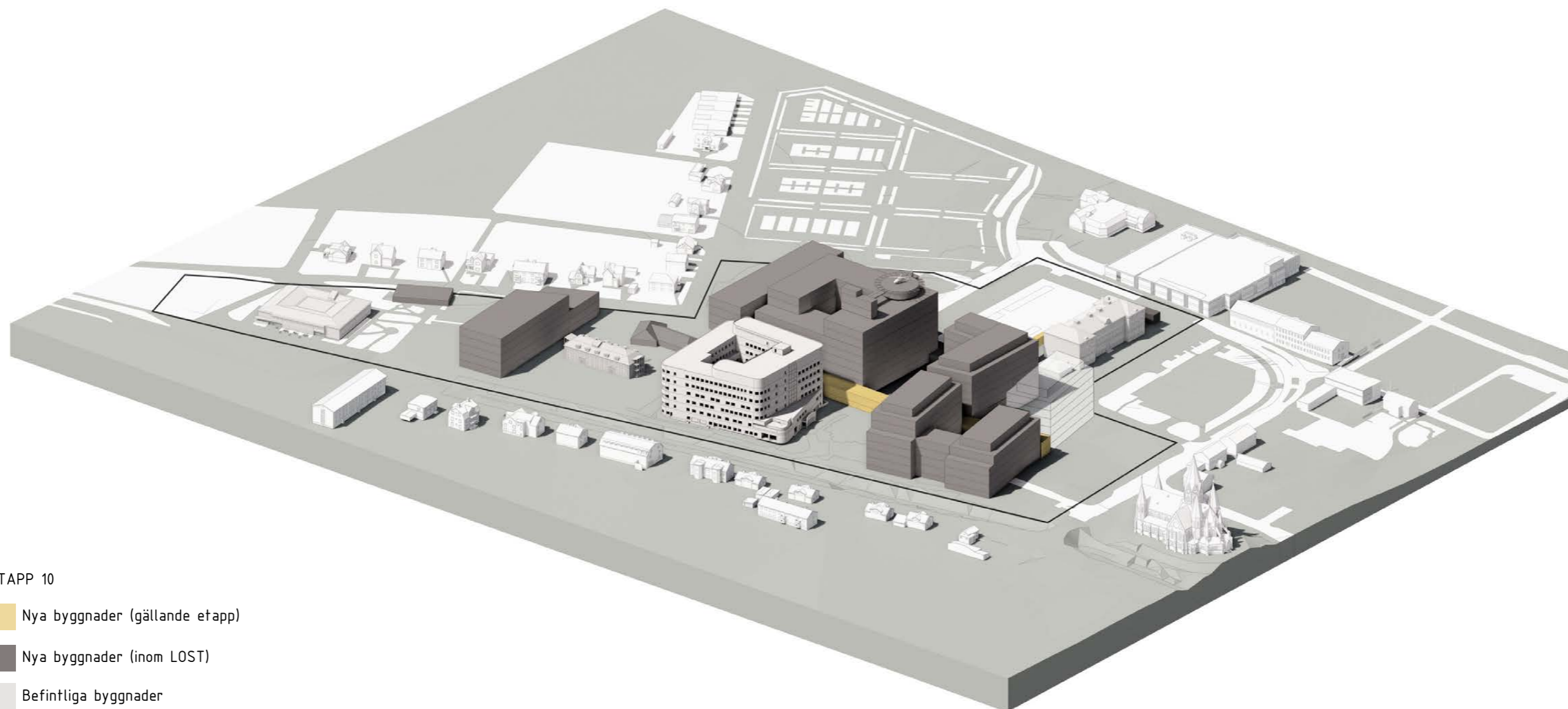
- A** 4
- B, C, E** 8
- D** -
- F** 6
- G, H** 1
- K, L** 1
- I** 5
- J** 3

ETAPP 10
 Nybyggnation:
 Kommunikation färdigställd

ETAPP 0

- Nya byggnader (gällande etapp)
- Befintliga byggnader
- Ombyggnation

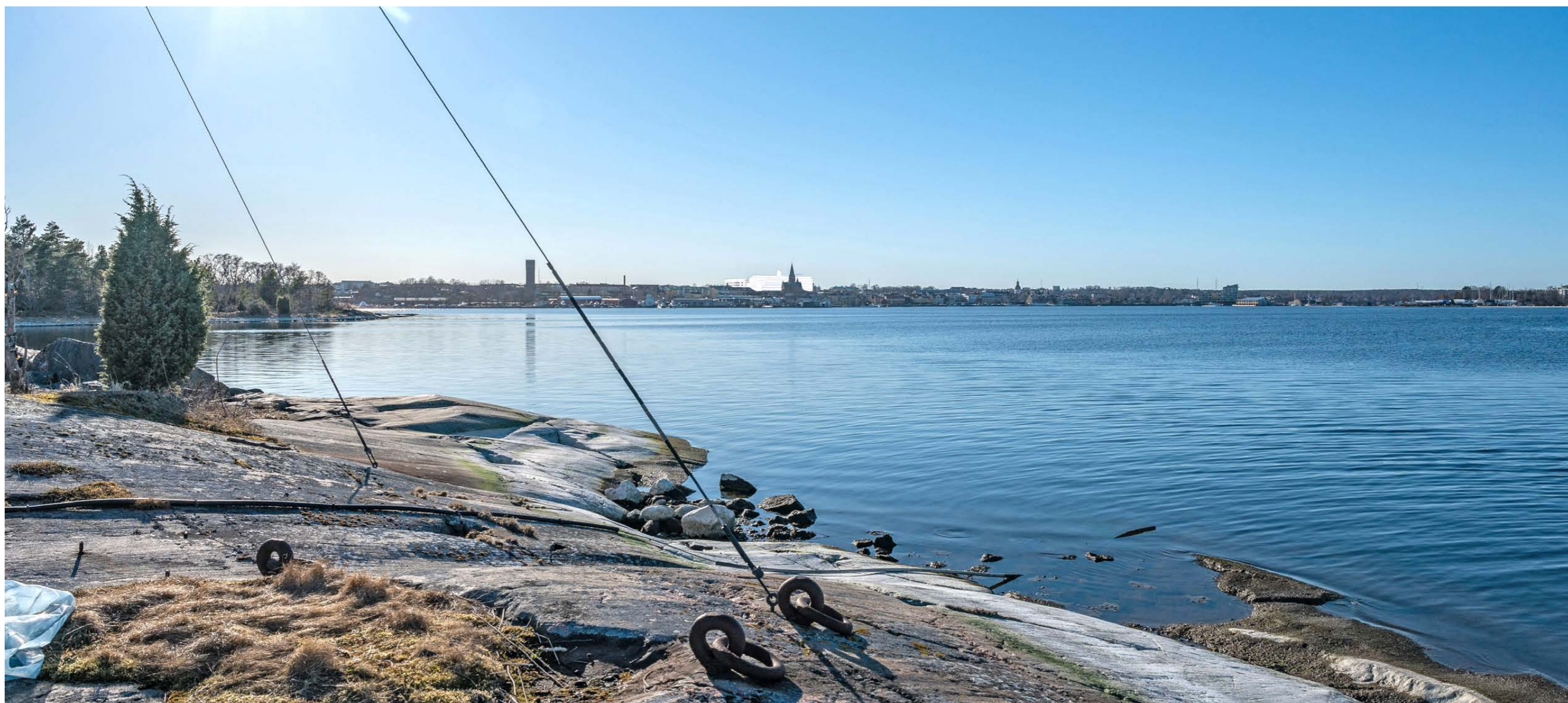
ETAPP 10

- Nya byggnader (gällande etapp)
- Nya byggnader (inom LOST)
- Befintliga byggnader
- Möjlig expansion

3.1 Stadsbild på håll (vy 1-3)

Vy 1, nuläge. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 1 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

3.1.1 Vy från Blockholmshålet (1)

Vyn från Blockholmshålet ingår i infartsvägen till staden från Skeppsbrofjärden och erbjuder en överblick över stadsfronten åt nordost och vattenrummet. Vyn är symbolisk då sjövägen historiskt sett har varit den mest naturliga vägen till staden. Här upplevs på ett tydligt sätt riksintressemotiveringen *"trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet"*.

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär stora negativa konsekvenser för riksintressets uttryck *"Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"*. Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer tillförs. Volymerna sticker upp,

är tillsammans kraftigt utbredda och blir ett blickfång som påverkar upplevelsen av riksintresset som en trä- och småstad. De stora negativa konsekvenserna bedöms uppstå redan i etapp 5.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte av den föreslagna detaljplanen.

Vy 2, nuläge. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 2 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

3.1.2 Vy från Kulbacken (2)

Vyn från Kulbacken är något av en signatur för staden och en stadsbild som många upplever. Tack vare det öppna vattenrummet möjliggörs en överblick över staden på nära håll. Här sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen "trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet" och "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet" på ett tydligt sätt.

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär stora till mycket stora negativa konsekvenser för riksintressets uttryck "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade". Detta för att högre och mer utbredda byggnadsvolymer till-

förs. Volymerna sticker upp, är tillsammans mycket utbredda och bidrar till en storskalig struktur som bryter mot karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse. Stora negativa konsekvenser uppstår redan i etapp 5.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte av den föreslagna detaljplanen.

Vy 3, nuläge. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 3 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

3.1.3 Vy från Slottsholmen (3)

I vyn från Slottsholmen syns stadens småskaliga uttryck såsom den upplevs av många. Tack vare det öppna vattenrummet erbjuder vyn från Slottsholmen en överblick över staden på nära håll, inifrån staden. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen "trä- och småstad präglad av en nära och visuell kontakt med vattnet" och "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet" på ett tydligt sätt.

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär stora negativa konsekvenser för riksintressets uttryck "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade". Detta för att ytterligare påtagligt högre och mer utbredda byggnadskroppar tillförs vilket inverkar negativt på karaktären av en historisk trä- och små-

stad med småskalig trähusbebyggelse. Föreslagna volymer blir ett nytt dominant inslag i stadens småskaliga intryck. De stora negativa konsekvenserna uppstår redan i etapp 5.

Riksintressemotiveringen som gäller stadens nära visuella kontakt med vattnet påverkas inte av den föreslagna detaljplanen.

3.1.4 Påverkan

Den föreslagna detaljplanen för sjukhusområdet i Västervik innebär att delar av riksintressets uttryck kommer att försvagas och även riskerar att förvanskas i ovan nämnda vyer som visar stadsbilden på håll. Det uttryck som försvagas och riskerar att förvanskas är *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller*

putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade". De stora, utbredda byggnadsvolymer som tillkommer i direkt anslutning till riksintresset kommer påverka karaktären, och därmed motiven, av en historisk *"trä- och småstad"* med *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"*, mycket negativt genom att de bryter mot denna karaktär. Karaktären bedöms förändras på

ett sådant sätt att det finns en risk att den inte längre tillräckligt tydligt återspeglar det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som uttrycket representerar. Som enskild exploatering bedöms därmed de föreslagna tillkommande volymerna medföra en viss risk för påtaglig skada på riksintresset i de vyer som visar stadsbilden på håll.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Bedömning av påverkan på riksintresset på håll (vy 1-3) för detaljplane-förslaget för Läkaren 9, sjukhusområdet i Västervik.

3.2 Stadsbild nära (vy 10–12)

Vy 10, nuläge. Vyn har justerats något gentemot volymstudien, så att denna visar Storgatans sträckning in i riksintresset från väster. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 10 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

3.2.1 Vy i korsningen

Allén/Storgatan/Folkparksvägen mot sjukhuset (10)

Denna vy är förlagd över gamla kyrkogården och vidare över staden. Mitt i vyn finns S:t Petri kyrka och till vänster, särskilt strax utanför bilden, visualiseras riksintressemotiveringen "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet". Till höger i vyn befinner vi oss utanför riksintresset.

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär måttlig konsekvens för riksintressets uttryck "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade" i denna vy. Detta för att volymerna på

sjukhusområdet blir större och högre vilket driver upp skalan som helhet och därför till viss del inverkar negativt på karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

Vy 11, nuläge. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 11 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

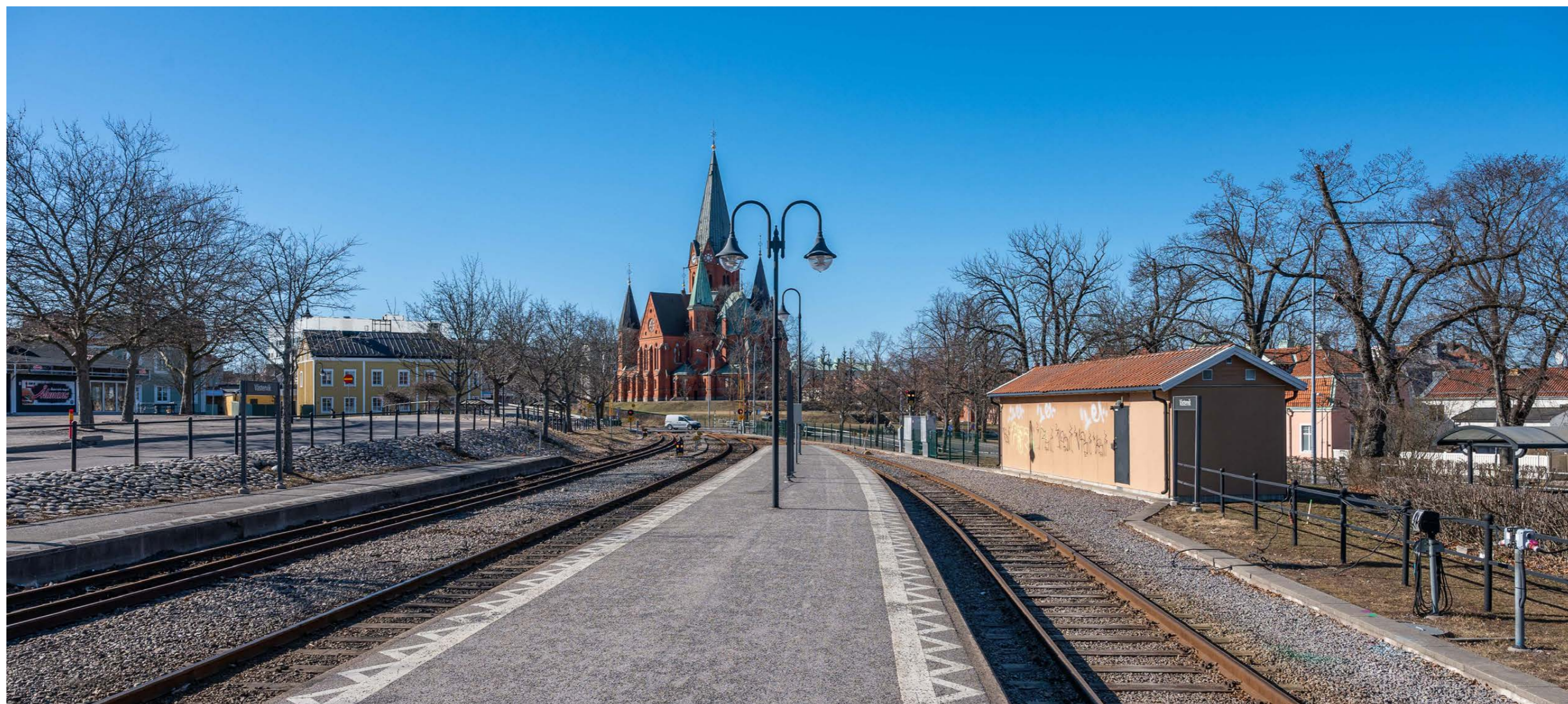
3.2.2 Vy från Båtsmansstugorna mot väster (11)

Vyn längs Båtsmansgatan är en klassisk Västerviks-vy som sammanfattar många av de värden som utgör riksintresset. Här finns ett flertal kulturhistoriskt värdefulla byggnader med byggnadsminnet Båtsmansstugorna som främsta representanter. Rutnätsplanen framträder tydligt. Den småskaliga trähusbebyggelsen med korta fasader mot gatan dominerar, liksom sadeltak och kulörer i varma toner. Höjdskalen är i en- till två våningar. I fonden finns S:t Petri kyrka samt sjukhusområdet som idag upplevs som en varie-

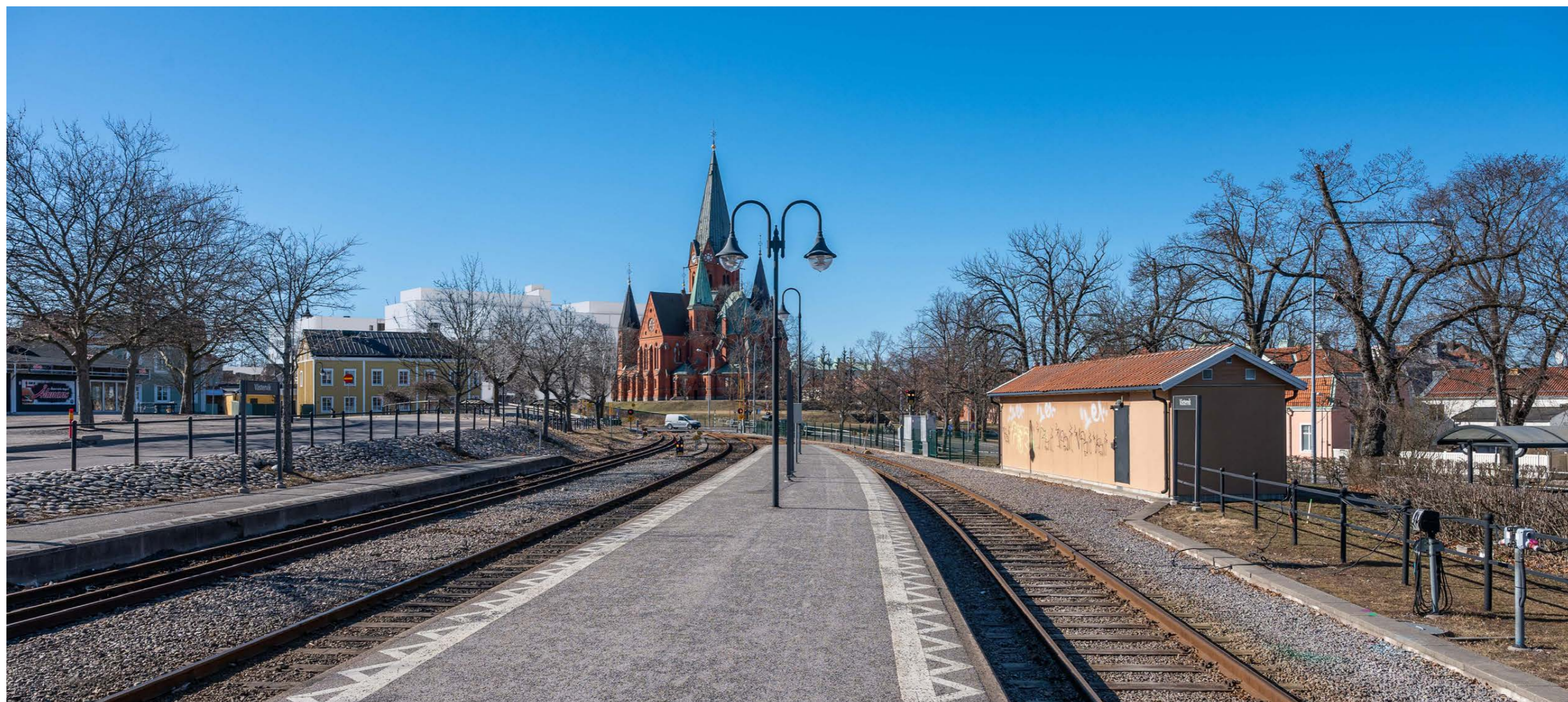
rad och uppbruten arkitektur, men storskalig lite mer i fjärran. I vyn sammanfattas och visualiseras riksintressemotiveringen "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet" på ett tydligt sätt.

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär måttliga till stora negativa konsekvenser för riksintressets uttryck "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som

vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade" samt "Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del". Detta för att en hög och kompakt byggnadskropp tillförs i fonden på vyn utan något som bryter upp fasaden, vilket har en negativ inverkan på karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse. De måttliga negativa konsekvenserna uppstår redan i etapp 7.

Vy 12, nuläge. Foto: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 12 när etapp 10 har genomförts. Montaget visar en modell av den volym som sjukhuset kommer utgöra. Montage: Atrio Arkitekter AB.

3.2.3 Vy från järnvägsstationen mot sjukhuset (12)

Vyn från det öppna läget vid järnvägsspåren visar S:t Petri kyrka, den historiska stadskärnan och sjukhusområdet. Vyn utgörs främst av det område som ligger i anslutning till riksintresset, men till höger kan man ändå uppleva riksintressemotiveringen "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet".

Ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen (etapp 10) innebär måttliga konsekvenser för riksintresset uttryckt "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade". Detta för att ytterligare stör-

re och högre volymer tillkommer i anslutning till riksintresset när sjukhuset börjar växa fram, vilket kan ha en viss negativ inverkan på karaktären av en historisk trä- och småstad med småskalig trähusbebyggelse.

3.2.4 Påverkan

Den föreslagna detaljplanen för sjukhusområdet i Västervik innebär att riksintressets uttryck till viss del försvagas i ovan nämnda vyer som visar stadsbilden nära. De uttryck som till viss del försvagas är "Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade

och målade i ljusa färger eller rödmålade" samt "Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del", då större och högre volymer tillkommer i anslutning till riksintresset när sjukhuset börjar växa fram. De högre volymerna har en viss negativ inverkan på karaktären, och därmed motivet, av en historisk "trä- och små-

stad" med "småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet", framför allt från vy 10 där en hög och kompakt byggnadskropp tillförs i fonden på vyn utan något som bryter upp fasaden. Som enskild exploatering bedöms därmed de föreslagna tillkommande volymerna medföra en risk för skada på riksintresset i de vyer som visar stadsbilden nära.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsam	Hindra – ändra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Bedömning av påverkan på riksintresset nära (vy 10-12) för detaljplane-förslaget för Läkaren 9, sjukhusområdet i Västervik.

3.3 Sammanvägd bedömning för nya sjukhusområdet

Den sammanvägda bedömningen av ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen för sjukhusområdet i Västervik är att det finns en viss risk att denna kommer förvanska riksintressets uttryck *"Trästadbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"*. Uttrycket *"Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del"* kan komma att försvagas från vy 10 om en hög och kompakt byggnadskropp tillförs i fonden på vyn vid Båtsmansstugorna, utan att denna bryts upp.

Risken för förvanskning samt försvagningen av ovanstående uttryck innebär att riksintressets motiv *"trä- och småstad"* samt *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* påverkas negativt, då möjligheterna att förstå och uppleva områdets riksintressanta kulturhistoriska sammanhang försvåras. Som enskild exploatering bedöms därmed de föreslagna tillkommande volymerna på Läkaren 9, det nya sjukhusområdet, medföra en viss risk för påtaglig skada på riksintresset.

3.3.1 Beskrivning av effekter

Vad försvinner och vad tillkommer?

Planförslaget innebär att nya sjukhusbyggnader tillkommer inom kvarteret Läkaren 9 och därmed ersätter majoriteten av sjukhusområdets nuvarande byggnader. Sjukhusområdet ligger i direkt anslutning till riksintressets sydvästra gräns. De nya byggnaderna kommer enligt planförslaget bli mellan 1–8 våningar, där den högsta tillåtna höjden är 71 meter över angivet nollplan. Flera är av de nya byggnaderna kommer utgöras av högre, större sammanhängande volymer än nuvarande byggnader. Enligt planförslaget ska byggnader med en totalhöjd som överstiger 45 meter över angivet nollplan utföras med översta våningen indragen. Flera av byggrätterna inom planförslaget har en utformningsbestämmelse om att byggnader ska ges ett varierat uttryck genom uppbrutna fasadvolymer och materialval.

De tillkommande sjukhusbyggnaderna, som till sin storlek och utbredning är större än nuvarande sjukhusbyggnader, bedöms påverka riksintressets skala och karaktärsdrag på ett sådant vis som negativt inverkar på möjligheten att förstå och uppleva den riks-

intressanta kulturhistoriska utvecklingen i området. Detta för att byggnaderna bedöms bli ett dominant inslag i den låga stadsbilden, som utgörs av motivet *"trä- och småstad"* med sin *"småskaliga trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"*, och som är en bärande del till riksintressets utpekande.

Är påverkan funktionell eller visuell?

En visuell påverkan sker genom att riksintressanta vyer, siktlinjer och utblickar förändras, samt genom en avvikande skala från Västerviks övriga bebyggelse. I Västerviks stad är bebyggelsen generell återhållsam, vilket ger en låg och jämn stadsbild med få uppstickande objekt. Den nya bebyggelsen på Läkaren 9 bedöms, på grund av sin utbredning och höjd, att ha en negativ påverkan på upplevelsen av Västervik som en *"trä- och småstad"* med en *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"*, främst på håll (vy 1–3), men också till viss del nära (vy 10).

Fastigheten Läkaren 9 utgörs av det sjukhusområde som växt fram under hela 1900- och 2000-talet, som sedan 1900-talets mitt har

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Sammanvägd bedömning av påverkan på riksintresset för detaljplane-förslaget för Läkaren 9, sjukhusområdet i Västervik.

fått en något avvikande, högre och mer utbredd skala gentemot övrig bebyggelse i Västerviks stadskärna. Denna avvikande skala har förstärkts ju senare en byggnad inom området har uppförts. Att riksintresset är påverkat av dessa sentida förändringar och moderna inslag innebär dock inte att den är mindre känslig för ytterligare förändringar av samma slag.

Är påverkan direkt eller indirekt?

Planförslaget kan fungera som prejudikat, att fler höga byggnader föreslås på platser i anslutning till riksintresset. Det kan innebära en indirekt påverkan, som i förlängningen kan göra att upplevelsen och förståelsen av Västervik som en *"trä- och småstad"* med en *"småskaliga trähusbebyggelse från 1700-talet och 1900-talet"* påverkas negativt även längre fram.

Planförslaget innebär även en direkt påverkan genom uppförandet av helt nya byggnadsvolymer i en större skala. Den som högst 71 meter höga byggnadsvolymer på Läkaren 9 kommer direkt att förändra sjukhusområdets nuvarande karaktär, då denna byggnad blir högre än någon annan som funnits på fastigheten. De nya byggnadernas volymer är totalt sett större än de nuvarande byggnadsvolymer, vilket också kommer påverka karaktären i området. Tillsammans kan de direkt komma att ha en negativ påverkan på läsbarheten och upplevelsen av *"trä- och småstaden"* med sin *"småskaliga trähusbebyggelse"*.

Är påverkan tillfällig eller bestående?

Påverkan som uppstår om planförslaget genomförs i sin helhet bör betraktas som bestående i den riksintressanta miljön, då den påverkar denna på ett varaktigt, irreversibelt vis.

3.3.2 Konsekvensbedömning

Vilka egenskaper påverkas?

De nya byggnadsvolymer på fastigheten Läkaren 9, det nya sjukhusområdet, riskerar att förvanska utblickar och vyer mot riksintresset från den östra sidan av Gamlebyviken och Slottsholmen. Även om sjukhusområdet ligger utanför riksintresset kommer föreslagna volymer genom sina höjder och placeringar att framträda i flertalet vyer, främst på håll, från Gamlebyvikens östra sida och Slottsholmen, men också nära, från Båtsmansstugorna.

Höga och stora volymer finns redan på sjukhusområdet idag och om större och högre volymer begränsas hit kan man se det som att stadslandskapet kan avläsas i olika tidsepoker och karaktärer. Ordningen i stadsbyggandet kan beskrivas i en hierarki där riksintressets lägre 1700–1900-talsstad främst kännetecknas av lägre trähusbebyggelse, där endast ett fåtal byggnader tillåts höja sig över mängden. Under sent 1900-tal samt under 2000-talet tillkom bebyggelse av mer storskalig karaktär på sjukhusområdet, i anslutning till riksintresset.

Med bakgrund av tidsepokenas avtryck i stadsbyggandet hör sjukhusområdets nya byggnaders visuella påverkan samman med den mer storskaliga bebyggelsen som redan finns på området. Men de nu ännu högre och mer utbredda volymer som tillåts i planförslaget kommer att bidra till att det nybyggda sjukhusområdets visuella konkurrens med riksintressets småskaliga bebyggelse understryks, vilket i sin tur riskerar att förvanska delar av riksintressets uttryck. Sjukhusområdets stora byggnadsvolymer kan därmed försvåra läsbarheten och ha en negativ påverkan gällande upplevelsen av den småskaliga stadsbild som idag är utmärkande för riksintressets utpekande.

Hur påverkas miljöns värden?

Utifrån ett riksintresseperspektiv bedöms exploateringen vid sjukhusområdet försvaga riksintressets värden. Det föreligger en risk att riksintressets värden till och med förvanskas. Den föreslagna byggrätten medger en högre byggnadshöjd än vad som finns inom sjukhusområdet idag. Det innebär att området kommer bli än mer iögonfallande och därmed kan upplevas konkurrera med och dominera över riksintressets småskaliga trästadsbebyggelse. Detta kommer innebära att läsbarheten och upplevelsen av riksintressets värden, i form av en *"trä- och småstad"* med sin *"småskaliga trähusbebyggelse"*, försvagas samt riskerar att förvanskas. Påverkan på riksintresset är tätt kopplade till stadens karaktär och upplevelsen av staden som helhet. Hur stor påverkan blir är därför delvis beroende av tillkommande byggnaders utformning.

Det finns en risk för följd effekter genom att byggnadshöjden i anslutning till riksintressets successivt ökar. Generellt kan exploatering med högre bebyggelse generera fler och större volymer genom prejudikat, med hänvisning till bland annat likabehandlingsprincipen. Högre bebyggelse kan innebära effekter som gör att ytterligare skador uppstår på riksintresset.

4. Kumulativa effekter

4.1 Övriga exploateringar

Riksantikvarieämbetets handbok för kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken tar upp hur summan av flera liknande förändringar kan utgöra risk för påtaglig skada av riksintresset. Det kan handla om små sådana förändringar med återkommande påverkan på värdena, vilka till sist gör att miljön förlorar sitt riksintressanta värde. De samlade konsekvenserna av flera olika typer av åtgärder, d.v.s. av utvecklingen i stort inom ett riksintresse, kan utgöra grund för att hävda risk för kumulativ skada.

Förutom planförslaget för Läkaren 9 finns det ytterligare ett antal exploateringsplaner i och i anslutning till riksintresset Västervik H90 som kan komma att genomföras. För att bedöma den kumulativa effekten av dessa planer, inklusive planförslaget för Läkaren 9, har Västerviks kommun sammanställt följande lista på planer som kan påverka riksintressets värden, och därmed bidra till en kumulativ effekt:

- Blå pumpen 1 och 2 (planuppdrag)
- Fiskaretorget (detaljplan inför granskning)
- Fogden 1 (planuppdrag)
- Gamla vattentornet, Västervik 4:2 (antagen detaljplan, under överklagandeprocess)
- Gåserum, Västervik 3:113 och Jättegrytan m.fl. (detaljplan inför granskning)
- Hyvlaren 9 (lagakraftvunnen plan)
- Notviksplan och Tändstickan 7 (planarbete under uppstart)
- Stenhamra (planarbete under uppstart)
- Strebel 3 (planuppdrag)
- Syrenen 4 och Resedan 17 (planuppdrag)

Av ovanstående planer har följande fyra planer valts ut av utredningens författare, då de bedömts vara de som har en påverkan på riksintresset:

- Fiskaretorget (detaljplan inför granskning)
- Fogden 1 (planuppdrag)
- Stenhamra (planarbete under uppstart)
- Syrenen 4 och Resedan 17 (planuppdrag)

Övriga planer har antingen inte bedömts påverka riksintresset alternativt har de nu framtagna handlingarna inte varit tillräckligt uttömmande för att en bedömning ska kunna genomföras.

Förutom ovanstående exploateringsplaner har även den psykiatribyggnad som är under uppförande på Läkaren 9, samt den redan genomförda exploateringen av Slottsholmen, tagits med i bedömningen gällande kumulativa effekter. Detta för att psykiatribyggnaden, samt den byggnad som invigdes 2018 på Slottsholmen, till sin storlek, framför allt höjd, bedöms påverka riksintressets värden negativt.

De enskilda planerna har inte bedömts fullt ut, då fokus ligger på kumulativa effekter.

4.1.1 Fiskaretorget

För Fiskaretorget (inklusive Grönsakstorget, Fiskehamnen m.fl.) finns en detaljplan som för tillfället bearbetas inför granskning. De handlingar som ligger till grund för bedömningen är därför samrådshandlingarna (2022-12-13).

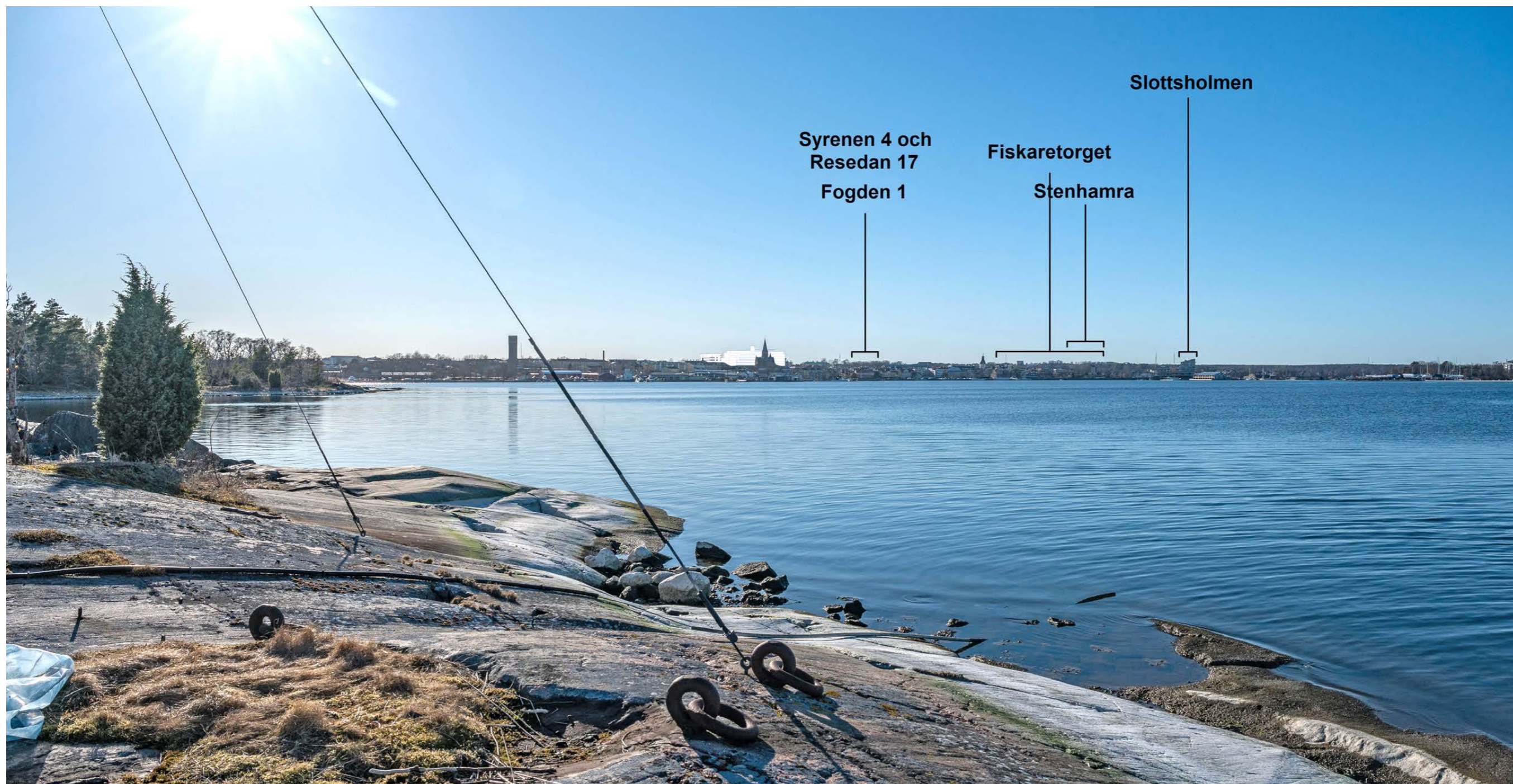
Syftet med detaljplanen är att ta ett helhetsgrepp kring de frågor och anspråk som finns i området kring Fiskaretorget och Grönsakstorget. Planen syftar vidare till att utreda trafiksituationen i områ-

det samt de offentliga platsernas (såväl land som vatten) funktion, gestaltning och utbredning, allt i ett led att utveckla stadskärnan till en attraktiv mötesplats både på land och vid vattnet.

Planen föreslår en ny byggrätt inom fastigheten Brukspatronen 1 (idag parkering) samt inom fastigheten Adam 5 (mot Fiskaretorget). Byggrätten inom Brukspatronen 1 regleras till att byggnaden ska ta hänsyn till intilliggande byggnader och uppföras i två våningar plus inredd vind. Fasadlivet kommer vara parallellt med Storgatan för att strukturen i kvarteret ska vara enhetlig. Byggrätten inom fastigheten Adam 5 gäller påbyggnad av befintliga byggnader mot Fiskaretorget med en våning, från fyra våningar till fem våningar. Bestämmelser om nockhöjd och takfotshöjder har anpassats till intilliggande höjder där Häggbladiska huset dominerar och bebyggelsen blir lägre in mot stadskärnan.

Planförslaget möjliggör också att dagens restaurang på Fiskaretorget, som utgörs av två rödfärgade träbyggnader, kan ersättas med en ny byggnad med samma ändamål. Byggnaden ska ha ett modernt uttryck men samtidigt passa in med omgivningen. Fasaden ska huvudsakligen bestå av glas och ha en högsta nockhöjd på 5 meter. För att skapa mer kontakt med vattnet skjuter byggnaden ut några meter från kajkanten. Hänsyn till omgivningen vad gäller siktlinjer har beaktats från flera håll. Därav föreslås det en mindre byggnadsarea på 140 kvm samt att det inte tillåts någon takterrass.

Även på grönytan framför varmbadhuset möjliggör planen att delar av området exploateras. En eventuell byggnad föreslås få samma byggnadsarea som varmbadhuset, 300 kvm. Högsta nockhöjd regleras till 7,5 m (ungefär som varmbadhusets exklusive tornet) och placeringen av byggnaden är satt att vara i bakkant av tomtens intill Slottsholmsvägen. Mellan byggnaderna skapas det förutsättningar för en gårdsmiljö, då marken där är prickmarkerad, vilket

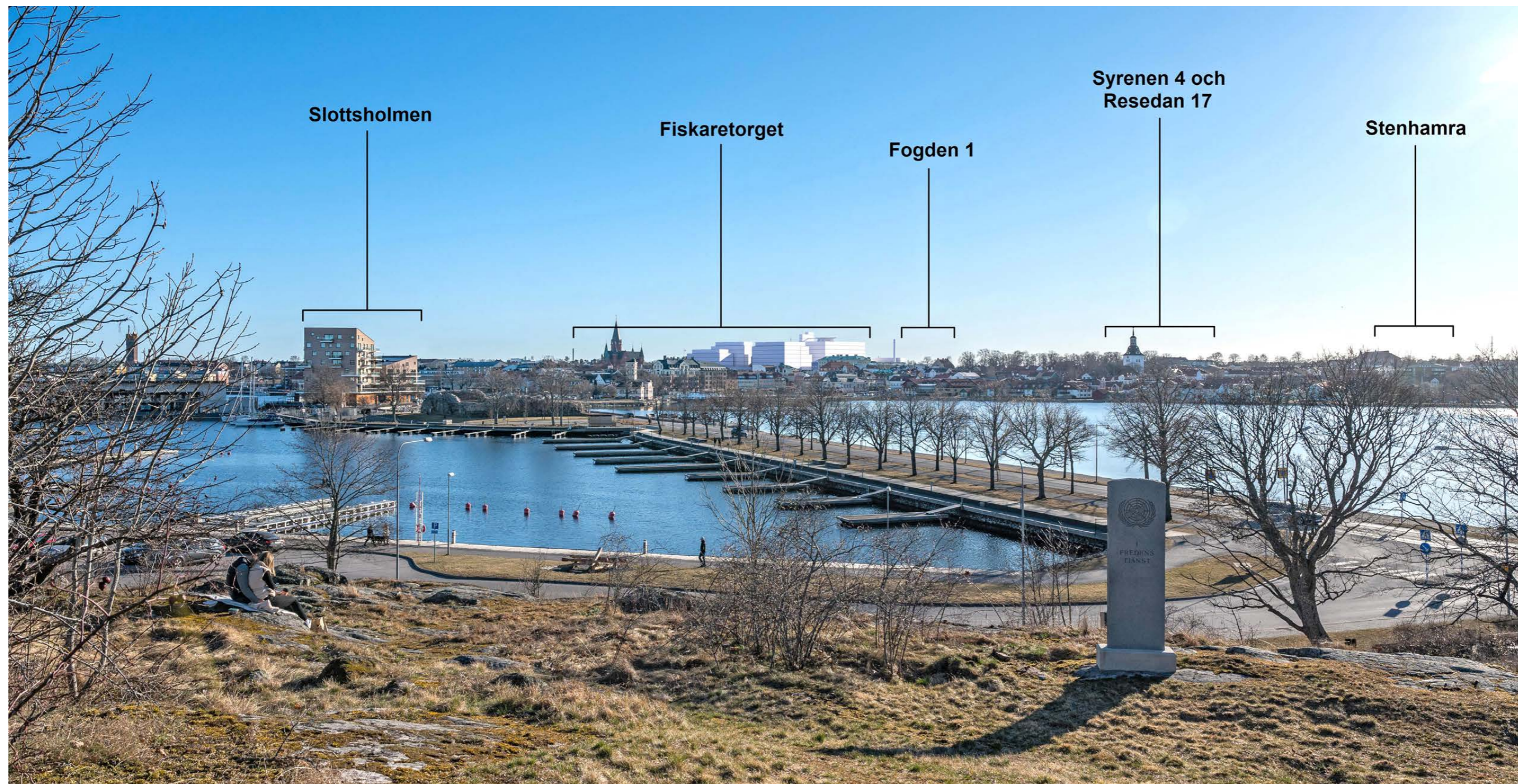
Montage av vy 1 när etapp 10 har genomförts. Författarna har lagt till illustrationer där de tillkommande exploateringarna för Fiskartorget, Fogden 1, Stenhamra samt Syrenen 4 och Resedan 17 kommer hamna. Slottsholmens höga byggnad syns till höger i bild. Montage: Atrio Arkitekter AB.

innebär att ingen bebyggelse får lov att uppföras. För att inte störa varmbadhuset och omgivningen reglerar detaljplanen att byggnadens fasad inte ska reflektera ljus.

Planen medger även en flytande restaurang väster om Slottsholmen, strax sydväst om varmbadhuset. Restaurangen ges en byggrätt på 200 kvm och ska uppföras i en våning. Höjden för

den flytande anläggningen regleras med en maximal nockhöjd av fyra meter. En utformningsbestämmelse (f) för byggnad på den flytande anläggningen anger att ny bebyggelse ska utformas med hög arkitektonisk kvalitet. Fasadbeklädnad ska vara av glas. Planen möjliggör också ett intilliggande trädäck med möjlighet till uteservering.

För att ytterligare stärka Strömsholmen som en offentlig plats och säkerställa allmänhetens tillgänglighet utmed vattnet, medger planförslaget även en strandpromenad nordöst om varmbadhuset mot Gamlebyviken. Intill det nya trädäcket längs med Strömsholmen ger planförslaget förutsättningar för ett kallbadhus att uppföras. Byggnaden kan utformas antingen som en flytande eller som en fast konstruktion. Enligt planen ska kallbadhuset i höjd, volym

Montage av vy 2 när etapp 10 har genomförts. Författarna har lagt till illustrationer där de tillkommande exploateringarna för Fiskartorget, Fogden 1, Stenhamra samt Syrenen 4 och Resedan 17 kommer hamna. Slottsholmens höga byggnad syns till vänster i bild. Montage: Atrio Arkitekter AB.

och uttryck underordna sig, men också samspela med, varmbadhuset. Fasadmateriäl ska vara av hög kvalitet. Största byggnadsarea är satt till 200 kvm. För att inte komma för nära strandpromenaden och varmbadhuset har området placerats lite längre ut i vattnet.

4.1.2 Fogden 1

För Fogden 1 finns ett positivt planbesked som ligger till grund för bedömningen (2019-02-13).

Planändringens huvudsakliga syfte är att möjliggöra en påbyggnad av befintlig byggnad på Fogden 1. Idag utgörs byggnadens tak av ett parkeringsdäck. Enligt illustrationerna i planbeskedet kommer

detta däck byggas på med ett bjälklag som blir ny gårdsyta för de nya bostadsvolymerna. Bostadsvolymerna i planbeskedet visar ett flerbostadshus i tre våningar med 25-30 lägenheter samt två stycken radhuslängor med totalt tio stycken bostäder i två plan. Flerbostadshuset är placerat längs Kvarngatan och radhusen ligger längs Västra Kyrkogatan och Lastgatan, där byggnadsvolymerna

Montage av vy 3 när etapp 10 har genomförts. Författarna har lagt till illustrationer där de tillkommande exploateringarna för Fiskartorget, Fogden 1 samt Syrenen 4 och Resedan 17 kommer hamna. I denna vy är varken exploateringarna på Stenhamra eller de nya byggnaderna på Slottsholmen synliga. Montage: Atrio Arkitekter AB.

Montage av vy 10 när etapp 10 har genomförts. Författarna har lagt till illustrationer där de tillkommande exploateringarna på Fogden 1 kommer hamna och dess ungefärliga höjd utifrån de handlingar som finns. Övriga exploateringar syns inte i denna vy. Montage: Atrio Arkitekter AB.

är uppbrutna i vinklade fasader. Tre nya trapphus med hiss placeras utanpå befintlig huskropp. Efter ombyggnaden skulle byggnadsvolymen på Fogden 2 utgöras av totalt 6–7 våningar.

4.1.3 Stenhamra

För Stenhamra finns ett planarbete under uppstart. Den handling som ligger till grund för bedömning är en projektbeskrivning från februari 2022.

Enligt projektbeskrivningen är planen att kvarteret Stenhamra kommer innehålla cirka 232 bostäder med blandat utbud och ägandeformer, så som bostadsrätter, hyresrätter, äganderätter och trygghetsboende. Det planeras också för lokaler och restauranger. Enligt de illustrationer som finns med i projektbeskrivningen skulle den högsta byggnaden bli nio våningar. De flesta skulle dock ligga mellan 3–5 våningar. Totalt redovisas 15 nya byggnader inom kvarteret.

4.1.4 Syrenen 4 och Resedan 17

För Syrenen 4 och Resedan 17 pågår framtagande av en detaljplan inför samråd. Än så länge finns inte mycket material att ta del av för denna plan. Till grund för bedömningen har därför endast volymstudier för Syrenen 4 kunnat studeras. Resedan 17 är egentligen bara en intresseförfrågan som kommunen beslutade att lägga till i planen för Syrenen.

Montage av vy 12 när etapp 10 har genomförts. Författarna har lagt till illustrationer där de tillkommande exploateringarna på Fogden 1 kommer hamna och dess ungefärliga höjd utifrån de handlingar som finns. Övriga exploateringar syns inte i denna vy. Montage: Atrio Arkitekter AB.

Planens syfte är att göra det möjligt att bygga nya bostäder i kvarteret Syrenen och nya bostäder samt centrumändamål på fastigheten Resedan 17. Volymstudierna redovisar en tillbyggnad i vinkel på fastigheten Syrenen 4, som ansluter till det befintliga flerbostadshuset på Syrenen 2 som är i fyra våningar. Tillbyggnaden har gjorts olika stor i volymstudierna. I ena studien är tillbyggnaden 3–5 våningar och i den andra studien 4–5 våningar.

4.1.5 Nya psykiatribyggnaden

För tillfället (2024) pågår uppförandet av en ny psykiatribyggnad på sjukhusområdet, Läkaren 9. Byggnaden beräknas stå klar för inflyttning under 2025. Byggnaden är som högst sju våningar hög ovan mark (två våningar under mark) och har en fyrkantig form med öppen innegård. Fasaderna kommer utgöras av en matrisgjuten prefabricerad betong som kommer målas vit. Bottenvåningen, samt halva andra våningen, kommer ha fasader som är klädda

med glaserat, blått tegel som är ingjutet i betongelementen. Byggnadens tak är platta.

4.1.6 Slottsholmen

År 2018 invigdes den nya höga byggnaden på Slottsholmen som fungerar som hotell, andelslägenheter, butik, restaurang och lokaler för konserter, evenemang etc. Den högsta delen av byggnaden är åtta våningar och avtecknar sig därför tydligt i riksintressets i

övrigt låga stadsbild. Byggnadens fasader är klädda med ett handslaget tegel i skiftande rosa toner, förutom sockelvåningen som är klädd med en stående träpanel.

År 2020 stod även den nya, flytande hotelldelen färdig. Denna är i två våningar och har fasader klädda med liggande träpanel och träspån. Taket är täckt med solceller.

4.1.7 Påverkan

Exploateringsplanerna som beskrivits ovan (4.1.1–4.1.4), samt psykiatribyggnaden som är under uppförande (4.1.5), innebär att riksintressets uttryck försvagas och även riskerar att förvanskas i de vyer som visar stadsbilden på håll (vy 1–3). Det uttryck som försvagas och riskerar att förvanskas är *”Trästadbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade”*. De nya, höga byggnadsvolymer som planerna medger inom och i anslutning till riksintresset, samt att tidigare obebyggda ytor inom riksintresset tas i anspråk för nya byggrätter, kommer tillsammans påverka karaktären av

en historisk *”trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet”* samt en *”småskalig trähusbebyggelse från 1700–1900-talet”* negativt genom att de bryter mot denna karaktär. Sammantaget kommer den låga stadsbilden, som kan knytas till både riksintressets motiv och uttryck, ändras genom den högre byggnadshöjden som uppkommer på flera ställen om alla planer genomförs enligt ovan beskrivna utföranden.

Förslaget i planbeskedet för Fogden 1 påverkar även två av vyerna som visar stadsbilden nära (vy 10 och 12). Detta på grund av fastighetens höga läge i rutnätsstaden, samt dess placering vid Storgatan, som är huvudgatan varifrån man angör riksintresset från landsidan. Läget och placeringen innebär att den ökade höjden och byggnadskroppens totala volym kommer bli ett dominerande inslag som försvårar läsbarheten och upplevelsen av riksintressets värden.

Den redan utförda exploateringen på Slottsholmen (4.1.6) bedöms redan ha haft en negativ påverkan på uttrycken *”Trästadbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är*

1½–2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade” i två av vyerna som visar stadsbilden på håll (vy 1–2). Detta för att den höga byggnadsvolymen i åtta våningar påverkar karaktären av en historisk *”trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet”* samt en *”småskalig trähusbebyggelse från 1700–1900-talet”* negativt.

Ovan nämnda exploateringsplaner (4.1.1–4.1.4), tillsammans med den delvis utförda exploateringen på Läkaren 9 (4.1.5) och redan utförda exploateringen på Slottsholmen (4.1.6), bedöms därmed medföra en risk för påtaglig skada på riksintresset i de vyer som visar stadsbilden på håll och nära. Den största anledningen till att risk för påtaglig skada kan uppstå är de exploateringsplaner som finns för Fogden 1. Detta för att de tilltänkta byggnadsvolymer har en stor negativ påverkan på riksintressets värden både i vyerna som visar stadsbilden på håll men också i några av de som visar stadsbilden nära.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåttig Undvika skadan	

Bedömning av påverkan på riksintresset på håll (vy 1–3) och nära (10–12) för övriga exploateringar i och i anslutning till riksintresset.

4.2 Sammanvägd bedömning gällande kumulativa effekter

Den sammanvägda bedömningen av kumulativa effekter, där övriga exploateringar (planerade och helt/delvis utförda) vägs in tillsammans med detaljplaneförslaget för Läkaren 9, är att riksintresset påverkas i sådan omfattning att det föreligger en risk att det inte längre kommer gå att förstå och uppleva delar av den riksintressanta miljön. Alla exploateringar tillsammans innebär kumulativt en stor påfrestning och sannolikt negativa kumulativa konsekvenser för riksintresset. Det föreligger därmed en risk för påtaglig skada.

Den kumulativa effekten innebär att flera högre och större sammanhängande byggnadsvolymer tillkommer inom och i anslutning till riksintresset, vilket kan komma att i hög grad försvaga och även riskera att förvanska den låga och jämna stadsbild som Västerviks stad har, och som kan knytas till både motiven "trä- och småstad präglad av sin nära och visuella kontakt med vattnet" med "småskalig trähusbebyggelse från 1700-1900-talet" samt uttrycken "Trästädsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade" och "Båts-

mansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del" i riksintressebeskrivningen. Riksintressets motiv och uttryck är redan delvis påfrestade av Slottsholmen samt den psykiatribyggnad som är under uppförande. De övriga exploateringsplanerna, tillsammans med detaljplaneförslaget för Läkaren 9, innebär därmed en större påfrestning på riksintressets värden. Även om flera av de bedömda exploateringsplanerna ligger utanför riksintresset kommer föreslagna volymer genom sina höjder och placeringar att framträda i flertalet vyer, främst utanför, men också inom, riksintresset.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – hindra Minimera skadan	Ej tillåtlig Undvika skadan	

Sammanvägd bedömning av påverkan på riksintresset för detaljplaneförslaget för Läkaren 9 samt övriga exploateringar i och i anslutning till riksintresset (kumulativa effekter).

5. Skadeförebyggande åtgärder

5.1 Förutsättningar och planbestämmelser

För att minimera eller undvika skada på ett riksintresse kan skadeförebyggande åtgärder diskuteras. Ofta kan en anpassning göras i en exploatering så att exploateringsytan minskas och/eller byggnadsvolymer och skala anpassas till omgivande område. Svårigheten i det här fallet är just områdets funktion som sjukhus. Ett sjukhus kräver idag stora, relativt jämnhöga volymer för att flödet och kapaciteten ska fungera i vården. Kravet i fråga

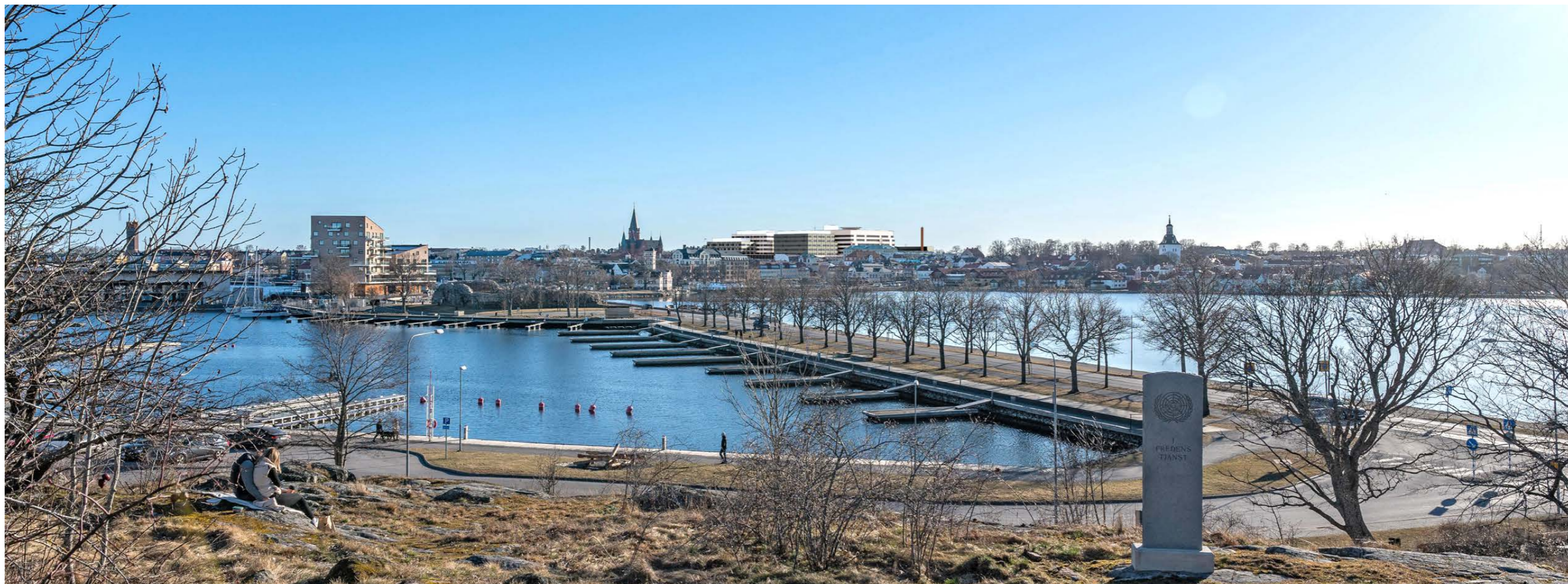
om volym och höjd är därför svår att justera utan att effektivitet och funktion i vården påverkas negativt. Region Kalmar har utrett lokalbehoven för flera årtionden framöver genom en så kallad lokalstrategiplan (LOST). Utifrån denna, tillsammans med de förutsättningar som Region Kalmar presenterar, ligger därför fokus i nedan resonemang och exempelbilder på gestaltungsfrågor och anpassningar som kan göras utifrån föreslagna volymer och

skala. Skulle däremot anpassningar i volymer och skala kunna genomföras efter fler överväganden, så är det förstås ytterligare en möjlig skadeförebyggande åtgärd.

I detaljplaneförslagets övergripande syfte framgår det att riksintresset för kulturmiljövården ska värnas. Detaljplaneförslaget innehåller utformningsbestämmelser som syftar till att inverka

Exempel A på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 2 (Vy från Kulbacken). Här har byggnadsvolymer givits en varierad gestaltning avseende fasadutformningen. Att bearbeta fasaderna, både avseende kulörer och texturer, kan bidra till att minska sjukhusområdets påverkan på riksintresset. Jämför med bild på sidan 16. Montage: Atrio Arkitekter.

Exempel B på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 2 (Vy från Kulbacken). Volymerna har samma storlek och kulör som exempel A, men har här en reflekterande teknikvåning (högsta våningen), vilket är positivt om det medför att teknikvåningen blir mindre iögonfallande. Jämför med bild på sidan 16. Montage: Atrio Arkitekter.

positivt på hur sjukhusområdets byggnader upplevs på långt håll, bland annat från vyerna 1–3, samt på nära håll, till exempel från vyerna 10–12. Det handlar bland annat om att reglera hur volymerna gestaltas genom vertikal uppbrutenhet, kontrasterande kulörer och material. Det handlar också om utformningen av framför allt de översta våningarna, samt företeelser som helikopterplatta och tekniska tillägg. En varierad arkitektur innebär att sjukhusområdet upplevs som mer uppbrutet, vilket kan medföra att det upplevs som mindre dominant i förhållande till riksintresset. Att lägga särskilt omsorg till de översta våningarna kan bidra positivt till hur volymerna uppfattas i vyerna på långt håll. Likaså

har kulörer och materialval stor inverkan på hur volymerna påverkar stadsbilden i vyerna på långt håll. Vid vy 11, Båtsmansstugorna, där det nya sjukhusområdets byggnader kan komma att upplevas som en hög ”vägg” i foden av Båtsmansgatan, regleras den aktuella fasaden med utformningsbestämmelser som säkerställer variation.

Detaljplanens utformningsbestämmelser kommer att tillämpas först i bygglovsskedet. Därmed blir projektering inför bygglov och kommunens bygglovshandläggning avgörande för hur detaljplanens intentioner efterlevs. Det kan vara så att vissa gestaltning-

ar lämpar sig i vyerna på nära håll, medan det i vyerna på långt håll kanske passar bättre med en annan typ av gestaltning. Då måste avvägningar göras vilken vy som är känsligast utifrån riksintresset för kulturmiljövården.

I pågående planarbete ingår även gestaltungsprogram med gröstrukturplan vars innehåll generellt bidrar positivt i det skadeförebyggande arbetet. Illustrationerna i detta kapitel visar olika gestaltningsexempel som kan tillämpas genom planbestämmelserna. Illustrationerna visar ett fullt utförande av planen, det vill säga etapp 10.

Exempel E på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 2 (Vy från Kulbacken). Taklandskapet har här ett större mått av variation, volymernas fasadkulörer är mer kontrasterande och har i vissa fall delats in vertikalt genom olika kulörer. Detta grepp är positivt för att det skapar en större variation i stadsbilden. Jämför med bild på sidan 16. Montage: Atrio Arkitekter.

Exempel E på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 3 (Vy från Slottsholmen). Taklandskapet har här ett större mått av variation, volymernas fasadkulörer är mer kontrasterande och har i vissa fall delats in vertikalt genom olika kulörer. Detta grepp är positivt för att det skapar en större variation i stadsbilden. Jämför med bild på sidan 18. Montage: Atrio Arkitekter.

Exempel F på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 10 (Vy från Allén/Storgatan/Folkparksvägen mot sjukhuset). Förutom att taklandskapet har ett större mått av variation, att volymernas fasadkulörer är mer kontrasterande samt att fasaderna i vissa fall delats in vertikalt genom olika kulörer så visar montaget också hur sjukhusområdet kommer upplevas när de träd som finns på kyrkogården vuxit till sig mer. De uppvuxna träden har en positiv inverkan då de fungerar som en skärm framför sjukhusområdet. Jämför med bild på sidan 21. Montage: Atrio Arkitekter.

Exempel E på gestaltning av sjukhusområdets byggnader, sedda från vy 11 (Vy från Båtsmansstugorna mot väster). Förutom att taklandskapet har ett större mått av variation, att volymernas fasadkulörer är mer kontrasterande samt att fasaderna i vissa fall delats in vertikalt genom olika kulörer så visar montaget också hur grönstrukturer framför sjukhusets byggnader, i det här exemplet träd, mildrar effekten av en stor volym i gatans fond. Jämför med bild på sidan 23. Montage: Atrio Arkitekter.

5.2 Sammanvägd bedömning av skadeförebyggande åtgärder

Detaljplanens syfte och planbestämmelser ger förutsättningar att minska den negativa påverkan på riksintresset. Det möjliggör att i stadsbilden skapa mer variation som följer ett mönster som redan finns i den småskaliga bebyggelsen.

Med ovanstående skadeförebyggande åtgärder inräknat är den sammanvägda bedömningen av ett fullt utförande av den föreslagna detaljplanen för sjukhusområdet i Västervik att det föreligger en risk att denna kommer förvanska riksintressets uttryck *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* i vyerna på håll (vy 1-3). Detta för att sjukhusområdets byggnader utgörs av stora, utbredda byggnadsvolymer som tillkommer i direkt anslutning till riksintresset. Dessa påverkar karaktären och därmed motiven av en historisk *"trä- och småstad"*

med *"småskalig trähusbebyggelse från 1700-talet till 1900-talet"* negativt, genom att de bryter mot denna karaktär. Utformningsbestämmelserna möjliggör dock att volymerna kan upplevas som något lägre och mer uppbrutna vilket mildrar den negativa påverkan till viss del. Det kvarstår dock en risk att karaktären förändras på ett sådant sätt att den inte längre tillräckligt tydligt återspeglar det riksintressanta kulturhistoriska sammanhang som uttrycket representerar.

Uttrycket *"Båtsmansstugorna från mitten av 1700-talet i stadens sydöstra del"* kommer dock med hjälp av de skadeförebyggande åtgärderna att förbli oförändrat efter att sjukhusområdets nya byggnader står klara. Detta för att den höga och kompakta byggnadskroppen som tillförs i fonden i vyn vid Båtsmansstugorna kommer få en uppbruten fasad tack vare utformningsbestämmelser som säkerställer variation.

Risken för förvanskning av uttrycket *"Trästadsbebyggelse från 1700- till 1900-talet med hus som vanligtvis är 1½-2½ våningar höga, klädda med träpanel eller putsade och målade i ljusa färger eller rödmålade"* innebär att riksintressets motiv *"trä- och småstad"* påverkas negativt, då möjligheterna att förstå och uppleva områdets riksintressanta kulturhistoriska sammanhang försvåras. Som enskild exploatering är därför bedömningen att de föreslagna tillkommande volymerna på Läkaren 9, det nya sjukhusområdet, kan medföra en risk för påtaglig skada på riksintresset.

	Förändring						
Områdets värden kommer att:	Förädlas	Förökas	Förstärkas	Förbli oförändrade	Försvagas	Förvanskas	Försvinna
Innebörd	Förbättring			Neutral påverkan	Skada	Risk för påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera Berika			Hänsyn Bruka varsamt	Hindra – lindra Minimera skadan	Ej tillåttig Undvika skadan	

Sammanvägd bedömning av påverkan på riksintresset för detaljplane-förslaget för Läkaren 9, sjukhusområdet i Västervik, efter skadeförebyggande åtgärder.

6. Källförteckning

6.1 Rapporter

Jonsson, M. & Jumme, L (2022). *Sjukhusområdet i Västervik – bebyggelsehistorisk utredning*. Kalmar läns museum.

Jumme, L (2022). *Läkaren 9, Västervik – Antikvarisk volymstudie som underlag till ny detaljplan för Västerviks sjukhusområde*. Kalmar läns museum.

Länsstyrelsen Kalmar län (2015). *Underlag till riksintressen för kulturmiljövården – Västerviks kommun*. www.lansstyrelsen.se/download/18.746760b71768421ad55163d5/1611130129010/Riksintresse%20kultur%20Vastervik_TGA.pdf (Hämtad 2024-02-14).

Riksantikvarieämbetet (2014). *Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6 § miljöbalken – Handbok*. www.raa.se/app/uploads/2014/07/Handbok-riksintressen-140623.pdf (Hämtad 2024-02-06).

Riksantikvarieämbetet (2018). *Riksintressen för kulturmiljövården – Kalmar län (H)*. www.raa.se/app/uploads/2022/06/H_riksintressen.pdf (Hämtad 2020-05-25).

Naturvårdsverket (2005). *Naturvårdsverkets allmänna råd om påtaglig skada (till 3 kap. 6 § 2 stycket miljöbalken)*. NFS 2005:17. www.naturvardsverket.se/4ac2d2/globalassets/nfs/2005/nfs_2005_17.pdf (Hämtad 2024-02-07).

6.2 Lagar

SFS 1998:808. *Miljöbalk - kap. 3 och 4*.

6.3 Källor från internet

Västerviks kommun (2024). *Översiktsplaner och detaljplaner*. www.vastervik.se/Bygga-bo-och-miljo/Samhallsutveckling/Oversiktsplan-och-detaljplaner/ (Hämtad 2022-02-22).

Riksantikvarieämbetet (2024). *Riksintressen för kulturmiljövården*. www.raa.se/samhallsutveckling/riksintresse-for-kulturmiljovarden/ (Hämtad 2024-02-06).

